

проблеми. – Стаття.

У статті розглядається специфіка інституційного розвитку православ'я, його сутність, стан дослідження та проблеми в сучасних умовах глобалізованого світу. Обґрунтовується теза, що інституційний розвиток православ'я, а також політизація релігії в більшості випадків є закономірним результатом невдалої модернізації, що вилилася в масштабну соціальну кризу, трьома іпостасями якої є криза економічного розвитку, криза демократії і криза національної ідентичності. Ці кризи утворюють об'єктивні причини інституційного розвитку православ'я і політизації релігії.

Ключові слова: інституційний розвиток, релігія, політика, православ'я, ідентичність.

Анотація

Коваль І.В. Институциональное развитие православия: сущность, исследования, проблемы. – Стаття.

В статье рассматривается специфика институционального развития православия, его сущность, состояние исследования и проблемы в современных условиях глобализирующегося мира. Обосновывается тезис, что институциональное развитие православия, а также политизация религии в большинстве случаев является закономерным результатом неудачной модернизации, вылившаяся в масштабный социальный кризис, тремя ипостасями которого является кризис экономического развития, кризис демократии и кризис национальной идентичности. Эти кризисы образуют объективные причины институционального развития православия политизации религий.

Ключевые слова: институциональное развитие, религия, политика, православие, идентичность.

Summary

Koval I.V. Institutional development of Orthodoxy: Essence, study, problem. – Article.

The article considers the specificity of the institutional development of Orthodoxy, its essence, the state of research and challenges in today's globalizing world. The thesis that the institutional development of Orthodoxy, as well as the politicization of religion in most cases is the natural result of an unsuccessful upgrade, which resulted in massive social crisis, three hypostasis which is the economic crisis, a crisis of democracy and the crisis of national identity. These crises constitute objective reasons for the institutional development of the politicization of religious orthodoxy.

Keywords: institutional development, religion, politics, orthodoxy and identity.

Л. Я. Коритко

доцент кафедри теорії та історії

держави і права

Івано-Франківського факультету

ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ШКІДЛИВИМИ УМОВАМИ ПРАЦІ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ТА В БУКОВИНІ В АВСТРО-УГОРСЬКИЙ ПЕРІОД

Період перебування українських земель, а власне земель Східної Галичини, Буковини і Закарпаття, в складі Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії залишив глибокі сліди в усіх галузях державного, культурного, освітнього та господарського життя. Такий стан речей спонукає до вивчення історичної ситуації з точки зору права, правового регулювання тих чи інших суспільних відносин. Великий інтерес у цьому плані має науковий аналіз австрійського законодавства, зокрема того, яке регулювало господарські відносини. Діяльність господарюючих суб'єктів на території сучасних українських земель сприяла забезпеченню потреб в першу чергу населення цих земель та здійснювалася відповідно до вимог, встановлених австрійським законодавством.

В історико-правовій науці основна увага приділялася висвітленню проблем становлення державно-правових інститутів у Галичині та Буковині, діяльності державних та самоврядних органів, аналізу державного ладу і права. Власне вони були предметом наукових досліджень В.С. Кульчицького, І.Й. Бойка, О.В. Кондратюка, О.І. Мікули, І.Ю. Настасяк, Р.В. Петріва, О.М. Шиби, М.М. Мацькевича, Г.В. Чайки та інших.

Вперше здійснив системний аналіз державного ладу і права на Буковині в період її належності до Австрії, історії державного ладу і права на Буковині в період її перебування в складі Австрії та Австро-Угорщини, М. В. Никифорак [1]. Він також охарактеризував джерела права, які діяли на Буковині протягом 1774–1918 рр.

До вивчення власне господарської діяльності в австро-угорський період зверталися Я. С. Хонігсман, В. Є. Задорожний, Р. В. Петрів. В радянський період М. М. Кравець, Г. І. Ковальчак та деякі інші вчені в

своїх працях торкалися питань забезпечення безпеки виробництва і праці в процесі діяльності підприємств.

Але, вивченню австрійського господарського законодавства належної уваги не приділялося. Діяльність суб'єктів господарювання, а зокрема, вимоги, що ставилися до їхньої діяльності, не була предметом комплексного дослідження науковцями.

Виходячи з цього, мета даної наукової розвідки – вивчення вимог, встановлених австрійським законодавством до суб'єктів господарювання, які здійснювали діяльність з шкідливими умовами праці.

Серед завдань виділимо наступні:

- ознайомлення з законодавчими актами, що містили вимоги до підприємств, які здійснювали діяльність з шкідливими умовами праці;
- вивчення нормативно-правових актів, які регулювали вимоги до безпеки праці в окремих галузях промисловості;
- порівняння австрійського господарського законодавства другої половини ХІХ – початку ХХ століття із законодавством сучасної України кінця ХХ – початку ХХІ століття на предмет регулювання безпеки праці на підприємствах з шкідливими умовами праці.

Основним нормативним актом, що регулював господарську діяльність у Австрійській імперії став Промисловий закон 1859 року (Вісник законів державних, далі – В. з. д, № 227) [2]. (Kaiserliches Patent vom 20 Desember 1859, womit eine Gewerbeordnung fur den garzen Umfang des Reicher, mit Ausnahme des venetianischen Venoaltungsgebietes und der Militargranze, erlassen, und vom 1 Mai 1860 angefangen in Wirksamreit gesetz wird). Він був введений в дію цісарським патентом від 20 грудня 1859 року, а вступив в силу з 1 травня 1860 року. До цього часу такого комплексного нормативного акту, щодо регулювання господарської діяльності, австрійською владою видано не було. В 1907 році Промисловий закон прийнятий в новій редакції та оприлюднений Повідомленням міністерства торгівлі за погодженням з міністерством внутрішніх справ (В. з. д., № 199).

Цей закон встановлював умови здійснення господарської діяльності.

Промисловим законом встановлювалися вимоги щодо здійснення окремих видів діяльності (III частина, §§ 25–35), обсяг промислових прав: можливість відкриття філій та складів, найму працівників («помічних робітників»), проведення рекламних заходів, встановлення цін та вимог до якості (такий обов'язок покладалася на промислову владу згідно § 52), вимоги для підприємств деяких галузей промисловості повідомляти органи влади за чотири тижні про припинення своєї діяльності – § 53.

Законом також регулювалися питання спадкування та оренди промислу, призначення заступника (діловодця), повноваження торговельних агентів (подорожних торговців), тобто осіб, які, згідно урядових легітимацій, мають право збирати замовлення на товари.

Окремо 58 параграфом встановлено, що промислові підприємства можуть отримати відзнаку, яка полягає в тому, що їм можна вміщувати на вивісці та печатці цісарського орла.

Власне цим австрійським Промисловим законом були встановлені вимоги до суб'єктів господарювання з небезпечними та шкідливими умовами праці.

Зокрема, нормами Промислового закону 1859 року (нова редакція 1907 року) встановлювалося, що власники підприємств, де застосовувалися парові машини, інші рухомі механізми, проводилися стоки вод, або тих підприємств, які б могли внаслідок шкідливих впливів для здоров'я людей, або небезпечної системи руху, бути небезпечними та шкідливими для навколишнього середовища і людей, повинні були перед початком діяльності одержати дозвіл органів промислової влади (§ 25). Органи влади мали вивчити всі обставини і встановити такі умови та обмеження «...аби само уладжене робітних просторів не грозило небезпекою для життя і здоров'я робітників, що мають в них працювати» [2, с. 768].

Принагідно зазначимо, що в Україні на сьогодні діють норми Кодексу законів про працю, які передбачають заборону введення в експлуатацію нових і реконструйованих об'єктів виробничого і соціально-культурного призначення без дозволу органів державного нагляду за охороною праці [3].

Австрійським законодавством XIX ст. встановлювалося, що для

відкриття підприємств з виробництва цементу, паперу, асфальту, мила, хімічних речовин, клею, шкіри, цегли, вапна, гіпсу, спирту та інших виробів (всього в § 28 закону 52 позиції) необхідно було подати органам промислової влади певну документацію, пройти встановлені законом процедури. При цьому, при видачі дозволів враховувалися технічні, пожежні та санітарні норми. Спори щодо цих питань вирішувалися в судовому порядку [2, с. 769].

На законодавчому рівні була встановлена відповідальність за недотримання норм закону, зокрема, за порушення норм охорони життя і здоров'я працівників на промисловців, згідно § 133, міг бути накладений штраф в розмірі від 20 до 1 000 корон [2, с. 814].

Однією з умов існування та успішного розвитку господарюючих суб'єктів був фаховий безперервний контроль за їхньою діяльністю та діяльністю їх управлінських і виконавчих органів. При цьому, варто зазначити, що Законом про товариства, який виданий ще у 1852 року, було передбачено, що товариства, які створювалися відповідно до цього закону, підлягають урядовому нагляду щодо відповідності діяльності загальним вимогам, та щодо правильності ведення діловодства (документації, обліку). Параграфом 22 встановлено, що з цією метою для конкретного товариства урядом міг бути призначений цісарський (урядовий) комісар [4, с. 1114].

Пізніше законодавчими актами було дещо пом'якшено відношення уряду до суб'єктів господарювання. В обов'язковому порядку нагляду підлягали підприємства з шкідливими та небезпечними умовами праці, згідно з §§ 25–28 Промислового закону. Нагляду із залученням спеціальних наглядових комісарів підлягали виключно т. зв. «стоваришеня» – об'єднання підприємців згідно Промислового закону, а не всі суб'єкти господарювання – товариства.

Зазначимо, що Законом від 27 листопада 1896 року (В. з. д., № 218) було створено промислові суди, і, відповідно до його норм, втратив силу параграф 87 Промислового закону щодо повноважень органів політичної влади вирішувати спори про оплату праці, навчання працівників та інші трудові спори [5, с. 669].

В австро-угорський період вимоги ставились і до працівників, що

працювали на підприємствах з шкідливими умовами праці. Вони регулювалися окремими галузевими нормативними актами.

Наприклад, Гірничо-поліційними приписами для буріння на нафтових промислах в Галичині (*Przepisy gorniczo-policyjne dla wiercen na terenach oleju skalnego (ropy) w Galicyi*), виданими 9 липня 1898 року за № 87, передбачалося, що кожен робітник перед початком роботи на нафтовому підприємстві, повинен у належний спосіб бути повідомлений про можливі наслідки вибуху нафтових газів та ропи, а також ознайомлений з правилами безпеки, яких потрібно дотримуватись [6, с. 257].

Особи, що мали повноваження наглядати за роботою (виробничі майстри – Л. К.), також підпорядковувались певним вимогам. Вони встановлені цим же нормативним документом, в параграфі 4 якого вказано, що нагляд на нафтових родовищах може здійснюватись тільки тими особами, котрі успішно закінчили курс буріння в місцевій гірничій та бурильній школі в Бориславі, або підтвердять гірничій владі що мали принаймні двохрічну практику у нафтовому бурінні, і що вони ознайомлені з властивостями ропи і газів, правилами безпеки, та із способом застосування лампи безпеки [6, с. 258]. В інших галузях промислового виробництва також були встановлені вимоги щодо забезпечення безпеки діяльності.

Згідно розпорядження Гірничого староства № 232 від 20 січня 1904 року, керівники підприємств видобувної промисловості повинні були подавати інформацію до Гірничого окружного уряду про всі нещасні випадки, спричинені електричним струмом, що ставалися на таких підприємствах. Самим розпорядженням було встановлено, що до нещасних випадків відносилися події, внаслідок яких наставала смерть працівника, втрата здоров'я на строк більше трьох днів, або непритомність після ураження електричним струмом, що підтверджено лікарським висновком. Зауважимо, що така інформація повинна була надаватися в усіх випадках [7, с. 66].

На відміну від австрійського, сучасним українським законодавством поставлена чітка вимога до працівників знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці, правила поведження з машинами,

механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва. Це, зокрема передбачено статтею 159 Кодексу законів про працю, норми якого розповсюджуються на всі підприємства, установи, організації, незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, і на фізичних осіб-підприємців.

В результаті проведеного дослідження з'ясовано, що одним з основних законодавчих актів, який регулював господарські відносини в Австрійській (Австро-Угорській з 1867 року) імперії, був Промисловий закон 1859 року (Kaiserliches Patent vom 20 Desember 1859, womit eine Gewerbeordnung fur den garzen Umfang des Reicher, mit Ausnahme des venetianischen Venoaltungsgebietes und der Militargranze, erlassen, und vom 1 Mai 1860 angefangen in Wirksamreit gesetz wird). Він встановлював умови здійснення господарської діяльності, вимоги до суб'єктів господарювання з небезпечними та шкідливими умовами праці. Іншими нормативно-правовими актами були встановлені вимоги до забезпечення безпеки праці в окремих галузях виробництва. Нормами австрійського державного законодавства регулювалося господарське життя на території українських земель Східної Галичини та Буковини. Практичне значення проведеного дослідження полягає в можливості порівняння діяльності суб'єктів господарювання Східної Галичини та Буковини в австро-угорський період з сучасним періодом української історії.

Детальний аналіз норм інших нормативно-правових актів, що регулювали господарські відносини в Австрійській (Австро-Угорській з 1867 року) імперії та діяли на території українських земель Східної Галичини, Буковини та Закарпаття в складі імперії, можемо вважати перспективними напрямками майбутніх досліджень.

Література

1. Никифорак М. В. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. / М. В. Никифорак. – Чернівці : Рута, 2000. – 279 с.
2. Оповістка міністра торгівлі за порозумінем з міністром внутрішніх справ з 16. серпня 1907 в справі основи промислового устава // Вістник законів державних для королівств і країв, заступлених в раді державній. – Річник 1907. – № 199. – Випуск LXXXIX. – Відень : Із цісарско-королівської надворної та державної печатні, 1907. – С. 757–822.
3. Кодекс законів про працю України : за станом на 10 вересня 2008. :

(відповідає офіц. текстів). – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. – 104 с. – (кодекси України).

4. Цьсарській патентъ зъ дня 26. Листопада 1852, дъятельный для цълого объему Державы изъятно Войскового Пограничья, котрымъ розпоряджають ся новіи опредѣленія възглядомъ стоваришеній (законъ о стоваришеніяхъ) // Общій законвъ державныхъ и Правительства вѣстникъ для Цьсарства Аустріи. – Рочникъ 1852. – Втора часть обьимае ХLI–LXXIX части (числа 134–265), выданіи въ мѣсяцяхъ Липцю до Грудня 1852. – Вѣдень : Зъ ц. к. надворной и статской тискарнѣ, 1852. – С. 1109–1116.

5. Закон із 27 падолиста 1896, про заведене промислових судів і про судоводство в спорах, що висновують ся в промислі з відношеня робітників, учеників і наймитів // Вістник законів державних для королівств і країв, заступлених в раді державній – Рочник 1896 – № 218. – Випуск LXXXII. – Відень : Из цісарско-королівської надворної та державної печатні, 1896. – С. 663–669.

6. Przepisy gorniczo-policyjne dla wiercen na terenach oleju skalnego (ropy) w Galicyi z dnia 9. Lipca 1898 // Dziennik ustaw i rozporzadzen krajowych dla Krolestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Ksiestwem Krakowskiem. – Rocznik 1898. – № 87. – Lwow : Z drukarni Wladislawa Lozinskiego. – S. 257–257.

7. Розпоряджене ц. к. Староства гірничого в Кракові з дня 20. січня 1904, Ч. 232, в предметі веденя статистики випадків споводованих током електричним на копальнях мінералів живичних в Галичині wraz з Великим Князівством Краківським // Вістник законів і розпоряджень краєвих для Королівства Галичини і Володимирії wraz з Великим Князівством Краківським. – Річник 1904. – № 18. – Львів : З друкарні В. Лозінського під зарядом И. Недопада. – С. 66–70.

Анотація

Коритко Л. Я. Вимоги до діяльності підприємств з шкідливими умовами праці в Східній Галичині та в Буковині в австро-угорський період. – Стаття.

Розглядаються основні законодавчі вимоги до діяльності підприємств з шкідливими умовами праці. Вони встановлювалися Промисловим законом, виданим у 1859 році цісарем Францом Йосифом І. Цим законом регулювалися господарські відносини в Австрійській імперії, в т.ч. і на західноукраїнських землях, аж до розпаду Австро-Угорщини в 1918 році.

Ключові слова: Промисловий закон, господарські відносини, шкідливі умови праці.

Аннотация

Коритко Л. Я. Требования к деятельности предприятий с вредными условиями труда в Восточной Галичине и Буковине в австро-венгерский период. – Статья.

Рассматриваются основные законодательные требования к деятельности предприятий с вредными условиями труда. Они устанавливались нормами Промышленного закона, изданного в 1859 году цесарем Францом Иосифом І. Данный закон регулировал хозяйственные отношения в Австрийской империи, в т.ч. и на западноукраинских землях, вплоть до распада Австро-Венгрии в 1918 году.

Ключевые слова: Промышленный закон, хозяйственные отношения, вредные условия труда.

Summary

Korytko L. Y. Demands for the activity of the enterprises with harmful working conditions in the Eastern Halychyna and Bukovyna in the Austria-Hungarian period.

– Article.

The main legislative demands for the activity of the enterprises with harmful working conditions are considered. They were set by the norms of the Industry Law published in 1859 by Tsesar Frantz Josef I. The law under consideration regulated the economical relations in the Austria Empire, including the Western Ukrainian lands as well, up to the decay of Austria-Hungary in 1918.

Key words: Industry Law, economical relations, harmful working conditions.